

О.В. Безпала

Київський міжнародний університет

Ю.І. Сологуб

Національний університет харчових технологій

ПРОБЛЕМА СЕПАРАТИЗМУ В УКРАЇНІ

Розглянуті деякі аспекти прояву сепаратистських настроїв в регіонах України.

Рассмотрены некоторые аспекты проявления сепаратистских настроений в регионах Украины.

Features of display of separatism influenced in the regions of Ukraine is considered.

Постановка проблеми. Однією із основ розвитку суспільства є прагнення будь-якого етносу створити власну незалежну державу. У рамках сучасних країн існує кілька тисяч етнічних груп, кожна з яких потенційно може розраховувати на державний, політичний контроль над своєю територією.

Однак при значних диспропорціях в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів країни неминуче виникає ситуація, за якої та чи інша частина держави прагнучим до політичного відокремлення та підвищення свого правового статусу.

На сьогоднішній день проблеми, пов'язані з наявністю в окремих регіонах планети осередків сепаратизму, викликають глобальне посилення політичної та економічної напруженості. Це призводить не лише до розпаду багатонаціональних держав, але і породжує етнополітичні конфлікти, зростання терористичної загрози та екстремізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти прояву сепаратизму є предметом дослідження багатьох науковців: М.М. Бесараб, В.А. Горенкин, Е. Сміт та ін.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз сепаратистських настроїв в регіонах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сепаратизм (від лат. *separatio* — відокремлення) — прагнення окремих груп населення чи організації до відокремлення, відособлення; рух за надання частині держави права автономії, чи за її повне відокремлення й створення нової держави.

У світі поняття «сепаратизм» зазвичай вживають для характеристики рухів, направлених на відокремлення певної частини країни всупереч позиції офіційної влади. Але не треба зводити це поняття суто до політичних вимог і гасел, бо як правило воно охоплює ширшу сферу, у тому числі, наприклад, культурну чи економічну.

Передумовою виникнення сепаратизму є існування певного регіону країни, де компактно проживає певна частина нації, об'єднана сильними історичними, культурними та ментальними цінностями, які явно виділяються на тлі загальноприйнятних традицій у країні. У різних ситуаціях чинниками незалежницьких рухів є військові конфлікти, етнічний склад населення, перетин сфер політичного впливу. Багато експертів вказують головною причиною суттєвий недолік світового законодавства, яке однією статтею передбачає “непорушність кордонів кожної країни, члена ООН”, а іншою “право нації на самовизначення”. Дані пункти суперечать один одному, бо етнічний ареал таких націй як курди - розділений поміж кількома державами і, це, зрозуміло, викликає масу незадоволення.

Головна властивість сепаратизму, який може бути національний або релігійний, – він завжди веде до послаблення, а згодом і до руйнації держави, і виникає, якщо держава, її центральна влада недостатньо сильні.

Крім слабкої центральної влади, об'єктивними причинами сепаратизму є різноманітні історичні й національні передумови і – головне – зовнішні фактори, адже майже завжди сепаратистські настрої у країні підігріваються саме ззовні.

У ЗМІ часто доводиться чути про сепаратизм в Іспанії (країна Басків та Каталонія), Бельгії (Фландрія, Валлонія), Великобританії (Північна Ірландія, Шотландія), рухи за здобуття незалежних держав курдів та тибетців. Наразі ці рухи можна класифікувати на легальні (які добиваються цілей законодавчо допустимими методами), напівлегальні (які визнаються не усіма учасниками світового співтовариства) та заборонені (найчастіше такими є екстремістські чи терористичні угруповання). З історії можна пригадати припинення збройної боротьби ІРА та її легалізацію у вигляді ліво-націоналістичної партії Sinn Fein, яка досі має потужні позиції на ірландському острові. Також увесь світ сколихнула заява шотландських націоналістів, які перемігши на виборах, заявили про підготовку референдуму про повне відокремлення Шотландії.

Останні роки в нашій країні часто лунають застереження про неминучий розкол України на кілька частин через різні відмінності між українцями з різних регіонів. Насправді ж більшість таких заяв є не більш ніж голослівними та виключно політичними. Особливо ця карта розігрується перед кожними виборами аби підбурити суспільство чи зіграти на його емоційних відчуттях.

В Україні є ряд територій з чітко визначеними сепаратистськими тенденціями. І хоча, як зазначають деякі науковці та політики, це не призведе ні до яких територіальних втрат України, такі тенденції послаблюють цілісність держави. Сучасні українські експерти виділяють кілька “гарячих” територій, де є підґрунтя для подальшого розвитку сепаратизму. Це, зокрема, Крим та Донбаський регіон, Закарпаття та Буковина.

Кримський регіон віддавна є болючою геополітичною проблемою для України. Починаючи з 90-х років незалежна держава залишила цей ареал туристичного потенціалу напризволяще, тому економічні проблеми тільки поглибили прірву розвитку між автономією та державою в цілому. Що заважало нашому керівництву провести на тлі економічних дотацій культурну інтеграцію Криму в український інформаційний простір? Тоді б

зараз не поставало питань про відсутність української мови на півострові як такої. Насильницьке нав'язування певної ідеології ніколи не призводило до консолідації суспільства, але тільки шляхом пояснення та проведення просвітницьких кампаній можна досягнути бажаного результату.

З іншої сторони досі не розв'язане питання з землею для кримських татар, які повернулись на історичну Батьківщину. Хоча держава і зробила певні позитивні кроки у цьому напрямі, але вони призвели тільки до нагнітання обстановки у Криму, бо усі операції з землею, особливо місцевої влади, просякнуті корупцією та переділом майнових інтересів. Слід враховувати, що кримські татари є дуже організованою етнічною меншиною, яка спільно відповідає на усі виклики сьогодення і завжди відстоюватиме свої права.

Загалом вирішенню питання з Кримом сприятимуть три тези: відновлення потужної економічної підтримки кримського півострова, вирішення земельного питання задля запобіганню етнічних сутичок, обов'язкова інтеграція Криму в український культурний та ціннісний простір.

На Донбасі у Сєверодонецьку, у грудні 2004 року відбувся перший Сєверодонецький з'їзд, на якому пролунали окремі заклики від'єднатися від України і створити свою Південно-Східну Українську Автономну Республіку (ПСУАР). Даний проект передбачав створення автономного утворення з південних і східних областей України, у відповідь на Помаранчеву революцію. Політичні опоненти проекту пов'язують такі тенденції з москвофільськими або сепаратистськими рухами в Україні.

Щодо Закарпаття, то у березні 2007 р. Закарпатська обласна рада прийняла рішення про визнання на території області окремої національності «русин», тоді як це слово – просто більш древній синонім слова «українець» («русини» є самоназвою (етнонімом) українського народу, що виник ще за часів Київської Русі).

На сьогодні підкарпатські русини, називаючи себе окремим народом, далекі від самовизначення. Свідченням тому є те, що одна частина русинської спільноти виношує плани відриву Закарпаття від України та приєднання до Угорщини; друга частина орієнтується на Прагу, бажаючи приєднатись до Чехії; третя – хоче увійти на правах автономії до складу РФ. Підтвердженням цьому є виступ священника Дімітрія Сидора, голови «Сойму підкарпатських русинів», який заявив у Москві про необхідність визнання «Закарпатської Русі» у статусі «самокерованої адміністративно-національної території під міжнародним контролем».

Слід відзначити, що ідея нового русинського народу визріла в Угорщині, де професори-русини ще на початку ХХ століття вели мову про закарпатських русинів, як окремий народ, вірний угорській короні і далекий від галицьких русинів та східних українців. Це повторюється і сьогодні з посиленням на авторитети угорських шовіністів. Проте автохтонних русинів та українців в Угорщині немає, це переважно новітня еміграція із Закарпаття та України. Нині Угорщина претендує на Закарпаття, якщо не у повному обсязі, то бодай на ту частину, яка була віддана їй у 1938 році за Віденським арбітражем.

Імпонує політичне русинство і певним силам у Словаччині. Словацький уряд та Мінкультури Словаччини підтримують антиукраїнську діяльність «Русинської оброди». Великі здобутки української культури у Східній Словаччині, надбання письменництва, наукові дослідження українознавчої проблематики мають нині тенденцію до згортання та занепаду. Проте, у Словаччині сили, які протистоять «Русинській оброді», сприяють активізації культурного життя українців-русинів. Це – «Союз українців-русинів Словаччини», «Координаційна рада організацій русинів-українців Словаччини».

В сусідній Польщі теж є сили, які підтримують політичне русинство та з великим упередженням ставляться до України, намагаючись створити з лемків новий народ та кодифікувати говір лемків, як окрему мову.

До ситуації навколо «політичного русинства» Україні все ж, варто поставитись серйозно, хоча б тому, що 22 держави визнали русинів окремою нацією.

Важливим моментом є підтримка учасників рухів супротиву ззовні. Тоді одразу стає ясною актуальність чи навпаки надуманість проблеми з самовизначенням. Бо кожна з організацій має свою економічну раду, бюджет та основних спонсорів, котрі мають вирішальний вплив на її ідеологію, вчинки та подальший розвиток.

Так, президент Румунії Траян Бесеську в квітні 2008 року говорив про можливість територіального розміну з Україною: у обмін на Придністров'ї Україна повинна віддати Південну Бесарабію і Північну Буковину.

Голова партії «Велика Румунія», депутат Європарламенту Корнелій Вадим Тудор в січні 2010 року заявив, що до складу України входить територія Північної Буковини, що входила з 1918 по 1940 роки до складу Румунії, і фактично не виключив її повернення до складу своєї країни. Політик вказав, що Румунія була вимушена визнати незаконні і такі, що утворилися в результаті пакту Молотова—Ріббентропа кордони України під тиском міжнародних організацій.

Зазначимо, що на території Північної Буковини (Чернівецька область України) проживає значна румунська діаспора (більше 175 тис. чоловік). Ще 32 тис. румун проживають на Закарпатті. Етнічні румуни користуються підтримкою з боку Румунії, з бюджету цієї держави на неї спеціально виділяються кошти. Деякі громадяни України румунської національності навчаються в румунських вузах, де на них роблять істотний вплив румунські націоналістичні організації. Також вплив серед українських румун мають румунські ЗМІ, упереджено налагоджені по відношенню до України. Окрім цього, румунські громадські організації діють на території самої України.

За аналітичними оцінками, в цілому українські румуни негативно відносяться до політики українізації, серед них сильна підтримка ідей

Великої Румунії, тобто Румунія разом, у тому числі, і з Північною Буковиною.

Окремим питанням в політиці румунських властей є надання в регіонах румунського громадянства і паспортів. Поки що кількість «нових» румунських громадян на території України оцінюється в 30—50 тис. чоловік (офіційним Бухарестом ця інформація заперечується і називається цифра в 3,5 тис.), проте це число буде збільшуватися, оскільки повноцінний паспорт країни-члена Євросоюзу дає можливість безвізового пересування і роботи в ЄС.

Нашим законодавством офіційно заборонено подвійне громадянство, але, на жаль, до сих пір немає норми про встановлення відповідальності за це порушення. Формально можна зрозуміти громадян України, які користуються нагодою оформлення паспорту країни ЄС для безперешкодного просування його теренами (у випадку Румунії) та задля безпроблемного виїзду на заробітки до Росії. Керівництво країни має вирішувати цю проблему окрім адміністративної сторони, ще й підвищенням рівня добробуту громадян усередині країни. Бо тоді проблема з виїздом інтелектуального та кадрового потенціалу сама собою розв'яже історію з паспортами.

На щастя, сепаратизм в Україні поки залишається на зародковому рівні, чому сприяє гнучка зовнішня і внутрішня політика країни. Але у разі нехтування керівними органами джерел виникнення автономістських рухів, це питання може довільної хвилини постати з новою силою.

Висновки. Коріння українських сепаратистських рухів перш за все потрібно шукати як в соціально-економічній ситуації так і нестабільному політичному стані держави. Особливу увагу в цьому аспекті потрібно приділити політиці в середині країни. Першочерговим завданням політиків молодій державі має бути консолідація суспільства навколо єдиної національної ідеї та мети – всебічного розвитку країни. На жаль, на сьогоднішній день спостерігається діаметрально-протилежна ситуація, при

якій суспільство є фактично розколотим не лише в політичному, а й в релігійному та національному аспектах .

Список використаної літератури:

1. Басараб Михайло. Причини етнічного сепаратизму: актуальність для України // Наукові записки. — К.— Вип. 44: Курасівські читання — 2009. — С 313–322.
2. Горенкин В. А. Сепаратизм: феномен и понятие // Ученые записки ТНУ. 2001. — Т. 14(53), №. 1. — Симферополь, 2001. — С 34—39.
3. <http://federal.org.ua/content/separatizm-v-ukraini-naskilki-tse-nebezpechno> — Сепаратизм в Україні: наскільки це небезпечно?
4. http://www.memoid.ru/node/Perspektivy_territorial%27nogo_raspada_sovremennoj_Ukrainy - Перспективы территориального распада современной Украины.